

**Rvperti Ab-||batis Tvitiensis, Svmmi Disertissi=||miq[ue]
Theologi, sacris du[n]taxat literis omnia probantis, in XII.
prophetas mino-||res, Commentariorum Libri XXXII**

Rupert <von Deutz>

[Köln], M. D. XXVII.

VD16 B 3835

Cap. I. Verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Checue, que vidit super Jsrahel in diebus Ozię regis Juda, [et] in diebus Hieroboa[m] filij Joas regis Jsrahel, ante duos annos terręmotus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71859](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71859)

COMMENTA RVPER ABBA LIB I

conferes manus ut dormias, & ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperies quasi uir armatus. Si uero impiger fueris, ueniet tibi ut fons messis tua, & egestas longe fugiet a te. Quoniam hæc dicta tendunt, nisi ut spem suggerat inopiam, quatinus de adiutorio dei confides properet, exemplo formicæ, maiora humeris suis onera subire, cibumq; sibi parare. Ventura namque est fames pigris & somnolentis, in hoc tempore dormitantibus, & occurret illis quasi uir armatus: quã & Psalmista prospiciens, cū dixisset: Nouit dñs dies immaculatoꝝ, & hæreditas eorū in æternū erit, subiunxit atq; ait. Nō confundentur in tempore malo, & in diebus famis faturabuntur. Tempus malū & dies famis nimirū appellat diē iudicii, qñ mali et pigri, q̄ hic neglexerūt omnē sermonē procedentē ex ore dei, in quo uiuit et sine quo nō uiuit homo, erient et sitient in æternū. Exurgamus igitur etiã ad hãc partē sermonis dei, et quisq; hæc opuscula nostra legerit, exoratur se nouerit, ut cū beniuolis aridēs oculis dicat de nobis illud eiusdē sapientis, formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi.

Psal. 36.
Dies famis,
Deut. 8.
Prouer. 30

¶ Finis Prologi in Amos prophetam,

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN AMOS PROPHE TAM.
COMMENTARIORVM LIBER PRIMVS.

Verbū dñi factū ad Amos durū Iſrahelī prælagium

Verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thecua, que uidit super Iſrahel in diebus Ozie regis Iuda, & in diebus Hieroboã filij Zoas regis Iſrahel, ante duos annos terræmotus. Amos quod interpretatur populus auulsus ex ipsa sui nominis interpretatione durū præfert prælagium Iſraheli ad quē mittitur, qđ uidelicet proxima captiuitate de terra sua fore et auul-

Pastoralia Thecua

lendus, quin aureos colēdo uitulos, a dño et stirpe David, quē elegerat dñs, fuerat auulsus. Huius uerba sunt hæc de uiuo nimirū fonte (qđ est unicū uerbū dei) prolata, et iccirco omni ueritati rerū sequentiū necessario adimplēda. ¶ Qui uidelicet Amos fuit in pastoralibus Thecua. Est autē Thecua uocabulū oppidi, distātis a Bethleem sex milibus ad meridiana plagā, et ultra nullus est uiculus, ne agricolæ quidē casæ, quales Afri appellāt Mapalia, furnis potius q̄ domibus similes. Tanta est heremi uastitas, q̄ usq; ad mare rubrū, Persarūq; et Aethyopū atq; Mædoꝝ terminos dilatatur. Et quia humo arida atq; arenosa nihil oino frugū gignitur, cūcta sunt plena pastoralibus, ut sterilitatē terræ cōpensent pecorū multitudine. Ex hoc numero pastorū et Amos propheta fuit imperitus sermone, sed non scientia. Idem em̄ qui per oēs prophetas spūs sanctus per istū q̄ locutus est. Porro Thecua tuba interpretatur: Vnde et hoc ipsum nomē uiculi multū cōgruit rei, scilicet huic prophete, q̄ nimirū, si bñ auditur, si aures audiēdi habemus, tāta et tā fortis est, ut merito uocel tuba dei. Hæc uerba uidit super Iſrahel, subauditur uenientia uelut grande pondus. Cæterq; nūq; Iſrahel p̄uaricatus fūisset, et iccirco nō aduersa, sed prospera nūciaret, rectius diceret ad Iſrahel siue pro Iſrahel. Vidit autē uisione illa qua possunt uerba uideri, scilicet uisione mentis, q̄ uera uisio est, ob cuius excellentiã et prophetæ dicuntur uidētes. Ozias cuius in diebus hæc uidit, cognomēto Azarias dictus est, rex Iuda, qui indebitū sibi sacerdotiū uendicare conatus, lepra in fronte percussus est, qñ irā dñi nō solū pena eius, sed et terræ motus ostēdit, quē Hebræi tunc accidisse cōmemorant. Ante duos annos illius terræmotus hæc uerba se uisidisse testatur: Cur autē terræmotus eiusdē nunc fecerit mentionē, si ratio quæritur, opportuniū in proximo dicitur: qñ pro necessitate mystici sensus inueniendi, scrutabimur uerticē Carmeli, cur præmissio, dñs de Syon rugiet, et de Hierusalē dabit uocē suā, et luxerunt speciosa pastoz, subiūxit atq; ait, et exiccatus est uertex Carmeli. Porro Hieroboã iste nō est filius Naboth, q̄ peccare fecit Iſrahel, sed filius Ioas, filij Ioathan, filij Iehu, pronepos eiusdē Iehu, sub quo prophetauerūt, Osee, et Iohel, et Amos. Verba ipsa iam nunc ingrediamur.

Visio mentis Ozias. 2. Para. 26

Hieroboã hic pronepos Iehu

L. Dominus de Syon rugiet, & de Hierusalem dabit uocem suam, & luxerunt speciosa pastozum, & exiccatus est uertex Carmeli. Ab eo, quo summa sanctorum prophetarū

phetarum intentio tendit, uerborū suorū iniriū facit, scilicet ab aduentū, qui tunc expecta-
 batur, & euangelio Christi filij dei: & quid propter eius reiectionē siue repulsionē infelici-
 bus euenturū foret Iudæis, mirabiliter atq; terribiliter propheta de pastore assumptus edis-
 cit. Nam dñs de Syon rugiet, hoc est Chrūs dei filius, deus & dñs, homo factus, & mortē
 passus, infernū confringet, & mortē euincet, tanq̄ leo fortissimus, tanq̄ catulus leonis, id ē,
 fortissimus, filius fortissimi dei secundū prophetiā Iacob dicētis. Catulus leonis Iuda, ad p̄-
 dā fili mi ascendisti, Requiescens accubuisti ut leo & quasi lea nā. Quis suscitabit eū? Tan-
 to rugitu emisso de Syon, deinde de Hierusalē (quæ una eadēq; ciuitas est) dabit uocē suā,
 id ē, emittet prædicationē euāgelicā: quod & fieri oportere secundū scripturas, ipse testatus
 est. Quoniā sic scriptū est, & sic oportebat Christū pati, & resurgere à mortuis tertia die, &
 prædicari in noie eius poenitentia & remissionē peccatorū in omnes gentes, incipientibus
 ab Hierusalē. Quid deinde miseris euenturū erat Iudæis? Nimirū geminū malū, duplex cō-
 tritio, alia tēporalis, alia æterna: siue alia corporalis, alia spiritalis. De tēporali siue corpo-
 rali, & luxerūt speciosa pastorum, inquit. De æterna siue spiritali, & exiccatus est (inquit)
 uertex Carmeli. ¶ Quæ etiā uel quorū speciosa pastorū luxerunt, & quomodo luxerunt?
 Vtiq; speciosa ciuitas illa Hierusalē, quæ & prophetas & ipsum dominū prophetarū occi-
 dit, & augustū in ea templū, quo nihil in orbe fuit augustius, & cætera quæcūq; specio-
 sa siue delectabilia potuerant habere pastores illi falsi, scilicet scribæ & pharisæi, qui se pro-
 fitebantur esse pastores, cū essent lupi rapaces. Luxerunt luctu inconsolabili, circumdanti-
 bus & uastantibus cuncta Romanis, quibus uincens, quicūq; ex Iudæis gladio, fami,
 & igni superesse potuerūt, in omnes gentes captiui ducti sunt. Hæc fuit et est cōtritio tem-
 poralis, contritio corporalis. ¶ Quis porro erat Carmelus, et quis Carmeli uertex, et quo-
 modo exiccatus est? Interpretatio nominis Carmeli rē cito aperit. Interpretat etiā Carme-
 lus, scientia circūcisionis. Ergo Carmelus secundū suū nomē significat circūcisionē, id est,
 Iudaismū carnalē multū in sua scientia gloriantē. Vertex eiusdē Carmeli illa fuit generatio
 quæ saluatorē crucifixit, generatio cuius (ut sapientiā dicit) excelsi erant oculi, et palpebræ
 in altū surtectæ. Illa namq; generatio circūcisionis, summū sibi uisa est esse uel habere cul-
 men scientiæ, ita ut et claus scientiæ dixerit eā dñs tulisse. Væ (inquit) uobis, quia tulistis cla-
 uim scientiæ. Ipsi nō introistis, et eos qui introibant, prohibuistis. Talis ille uertex Carmeli,
 post rugitū dñi de Syon, et uocē eius de Hierusalē, exiccatus est, quia uidelicet ex tunc ab
 illis recessit omnis ros supernæ gratiæ, et nubibus suis mādauit dñs, ne pluerēt super eos im-
 brem, quia repulerūt uerbū dei, et indignos se iudicauerūt æternæ uitæ. Super illū uerticē,
 id est, super illā generationē omnium cæterarū generationū omnia peccata uenerūt, secundū
 sententiā ipsius dñi, qui cū dixisset: Ecce ego mitto ad uos prophetas et sapientes et scribas,
 et ex illis occidetis et crucifigetis, etc. subiunxit atq; ait. Vt ueniat super uos omnis sanguis
 iustus qui effusus est super terrā, à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinē Zachariæ filij Ba-
 rachiz, quē occidistis inter templū et altare. Amen dico uobis, uenient hæc oīa super ge-
 nerationē istā. Sequitur ergo. **Hæc dicit dominus. Super tribus sceleribus Ba-
 malsci, et super quatuor non conuertam eum, eo q̄ triturauerit in plaustris ferreis
 Balaad.** Hæc est contritio æterna, contritio spiritalis in eo q̄ dicit, non conuertā eum.
 Quem etiā dicit eū, nisi uerticē Carmeli, id est (sicut iā diximus) superbiā scientiæ circūcisio-
 nis, cuius illa generatio uertex quidā extitit, nēpe cū dicit, non conuertā eū, non licet subau-
 dire Damascū, cū Damascus sit fœminini generis, sicut et cū dicitur, super tribus sceleribus
 Gaza, et super quatuor non conuertā eū, nō licet referrī ad Gazam, cū Gaza nomen ciui-
 tatis et fœminini sit generis. Et sicut cū dicitur, super tribus sceleribus filioꝝ Ammon et su-
 per quatuor nō conuertā eū, nō conuenit singulariter eū referrī ad pluralitatem filioꝝ Am-
 mon. Igitur non conuertā eū cū dicit, subaudiri necesse est Carmelū siue uerticē Carmeli,
 id est, populū Iudaicū circūcisum, maximeq; illā, quæ dñm crucifixit, generationē eiusdē
 populi, cuius scientia denotatur reprehensibilis ex interpretatiōe (ut iā dictū est) nois Car-
 meli. ¶ Nec erit leuiter ac sine magnæ indignatiōis pondere illa generatio hic dicitur uer-
 tex Carmeli, sed eodem spū, et eadem ira, qua et diabolus sub nomine principis Tyri, in p̄-
 pheta propter p̄sumptionem scientiæ dicitur Cherub, quod interpretatur plenitudo scien-
 tiæ

Dominus de
Syon rugiet.

Gen. 49.

Lucæ. 24

Speciosa pas-
storū Hierl'm

Vertex Car-
meli scribæ,
& pharisæi.

Prouer. 30

Lu. 11.

Mat. 23

Non conuertam
eum.

Ezech. 28. entia. Tu (inquit) signaculū similitudinīs, plenus sapientia, & pfectus decore, in delicijs paradysi dei fuisti. Tu Cherub extensus & protegēs, & posui te in monte sancto dei. Itē. Et erieci te de monte dei, et pdidi te d Cherub protegēs de medio lapidū ignitorū. Homo quoque cui psuasit in p̄ciū transgressionis scientiā plenariā, dicēdo, & eritis sicut dii scientes bonū & malū, sup eodē uitio denotā in ligno p̄uaticatiōis, dū pro eo qd accidit, nomē ironice ascrip̄tū est illi, ut diceret lignū sciētia boni & mali. Ita nimirū p uerticē Carmeli, secūdū iā dīcā interpretatiōē, terribiliter hic denotari arbitramur supbiā illius generatiōis siue circūscisionis nimirū de sciētia p̄sumētes: cuius tāta p̄sumptio, ut Christū uirtutē & sapientiā dei speraret se circūuenire posse dolis, & ita exinanire cōsiliū dei, ut illū q uenisset benedictus in noie dñi, faceret haberi maledictū in manu legis dñi, pro eo q̄ dixerat lex, q̄a maledictus est à deo q̄ pendet in ligno. ¶ Proinde terribiliter dicitū, & cū metu ac reuerētia cogitādum, q̄ propter scelera Damasci, propter scelera Gazæ, propter scelera Tyri, propter scelera Edom, propter scelera filioꝝ Ammon, propter scelera Moab, propter scelera Iuda, & propter scelera Israhel, sic iudicet dñs & dānet illū uerticē Carmeli, ut nō conuertat eū, id est, omnino repellat, & cæcitati tradat eū secundū alterius prophetiæ testimoniū, qua idē dñs dicit. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & cōuertatur, & sanē eū. Quis hoc animaduertere potisset, nisi dñs ipse in luce euangelij cōsonanter & manifestius dixisset, illud qd iā p̄missum, ut ueniat sup uos oīs sanguis iustus, q̄ effusus est sup terrā à sanguine Abel iustitē q̄. Amē dico uobis, ueniēt hęc oīa sup generationē istā. Deniq̄ si oīa, ergo & Damasci & Gazæ Phylistiim & Tyri & Edom & Moab & patrū suoꝝ Iuda atq̄ Hierusalē scelera uenire debuerūt sup generationē illā secūdū prophetiā hęc. ¶ Porrò quauis dicātur uenire sup illius generatiōis uerticē, nō tamē remoueri dicitur ab eis dē, quoꝝ prioꝝ scelera fuerunt, uel à qb̄us incepta sunt. Nā & illi onus suū singuli portare debuerūt, illa autē infelicissima generatio, & onera omniū illorū, & suū debuit portare onus propriū. Vere generatio infelix, in malū tēpus separata, quēadmodū hic idē propheta quodā loco, cū exclamasset, uæ q̄ opus leni estis in Syon, inter cætera subiunxit. Qui separati estis in diē malū, & appropinquati solio iniquitatis. Nepe sicut dñs noster ap̄los suos beatificās & dicens, Ego misi uos metere qd̄ nō laborastis, aliij laborauerūt, & uos in labores eorū introistis: mercedē illorū nō excludit qui laborauerūt & nō messuerūt, uidelicet sc̄i oꝝ patriarcharū, q̄ expectauerūt, & nō acceptis promissionibus omnes defuncti sunt: sed istoꝝ p̄fert qui sine labore expectationis p̄sum p̄sentē beatīs oculis uidere meruerūt. Ita nimirū cū dicit, Venient hęc omnia sup generationē istā, p̄cūā Damasci & cæteroꝝ nō aufert, sed generationis eius dē, quæ mētra illorū impleuit, maiore fore censet. Iam literæ ordinē prosequamur. Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor nō conuertā eū. Recte in initio scelera ponit Damasci, quia uidelicet à Damasco initū fuit sanguinis, de quo dñs ait, ut ueniat sup uos oīs sanguis iustus qui effusus ē sup terrā à sanguine Abel iusti. Is nāq̄ locus eē dicitur, ubi Cain eundē Abel occidit, & ex eo traxisse causam nominis sui. Damascus nāq̄ bibens sanguinē interpretat. ¶ Cōputanda iā hic sunt scelera tria, & quatuor, & designāda qualitatibus proprijs. Prīmū scelus est uoluntas puerua, q̄ & si opere cōplere nequeat, tamē scelus utiq̄ est. Vnde & propter odium, qm̄ & occidendi uolūtas est, iā quisq̄ dicitur & est homicida. Omnis em̄ qui odit fratrem suū, homicida est. Iam ergo mortuus est qui odit, sed mors eius intrinsecus latet, & rursus ad uitā cōuertī potest, sicut illā puellā dñs suscitauit, quæ nondum erat elata, sed in domo iacebat. Secundū scelus est, uolūtatē opere cōpleuisse, & hoc facto mortuus est peccator, & foras elatus. Sed adhuc suscitari potest, sicut illū iuuenē dñs suscitauit, qui per portū ciuitatis mortuus efferebatur. Tertiū scelus ē opus malū in cōsuetudinē uertisse, & tūc peccator mortuus & sepultus est. Sed adhuc ad uitā suscitari potest, sicut Lazarū sepultū iam quattuor dū, & fetentē dñs suscitauit. Quartū scelus est, in suo sibi peccato cōplacere, quo q̄ ad p̄nitentiā reuocanti, & legi eius redargueti, superbiæ spū resistere. Hoc scelus diabolice incurabile. ¶ Psal. 11. mus, labia nostra à nobis sunt, q̄s noster dñs est: Hoc scelus perpetrare & sic loqui, est dīcere uerbū cōtra sp̄m̄ sanctū, & nō remittet neq̄ in hoc seculo neq̄ in futuro. Nō placet sc̄i spiritui

spiritui, ut conuertat illū qui se in hoc scelus erexit. Nunc iā literæ huius distinctionē siue tenorē diligenter attendamus. ¶ Super tribus (inquit) sceleribus Damasci & sup quatuor. Nō dicit, sup tribus sceleribus & sup quatuor Damasci, sed nomē Damasci tribus & quatuor interponit: & tria & quatuor scelera subiūgit. Hic tenor in oibus uigilāter cōsiderādus est. Ita em̄ sup tribus sceleribus Gazæ dicit, demūq; & sup quatuor, adiūgit. Sup tribus sceleribus Edom (ingit) ac deinde & sup quatuor ait. Sic oīno & in cæteris. Nusq; tria & quatuor scelera cōiungit. Q; si faceret & tria & quatuor uiderentur esse scelera Damasci & Gazæ & Tyri & Edom, & filioꝝ Ammon, & Moab, & Iudæ, & Iſrahelis. Nūc aut̄ hoc ppendere op̄a precū est, q; singuloꝝ illoꝝ, Damasci uidelicet & cæteroz, tria tm̄ scelera sint: quatuor uero uerticis Carmeli. i. sæpeditæ generatiōis, cuius tēpore dñs uenit. Deniq; nec illa quartū scelus habuisset, nisi dñs ad eā uenisset, sicut & ipse testatus est. Si nō uenissem & locus fuisset eis, p̄tm̄ nō haberēt: Nūc aut̄ excusationē nō habēt de p̄tō suo. Itē. Si opa nō fecissem in eis q; nemo alius fecit, p̄tm̄ nō haberēt. Nūc aut̄ & uiderūt & oderūt & me & patre meū. Igit̄ qm̄ dñs ad Damascū, ad Gazā, ad Tyrū, ad Edō, ad filios Ammō, & ad Moab nō uenit: sed neq; ad Iudā, neq; ad Iſrahel prioribus tēporibus uenerat, sicut uenit in tpe illius generatiōis: tria tm̄ sunt scelera Damasci & cæteroz, quatuor aut̄ uerticis Carmeli, id ē, illius malæ & adulteræ gnatiōis Iudæoz, siue scribarū & pharisæoz, q; filii dei & opa eius uiderūt, ip̄m̄q; & patre ipsius oderūt. Deniq; & Damascus & Gaza & Tyrus & Edō, & filij Ammon & Moab, tria hæc scelera, malā uolūtātē, & malū opus, et malī opis cōsuetudinē habuerūt: sed de quarto, i. de supba defensione scelerū aliquā habere defensionē sibi uideri possunt, q; neq; Christū uiderūt, neq; patre eius bonū cognouerūt, sed neq; legē eius uel scripturā redarguentē audierūt. Iuda quidē et Iſrahel añ generationē illā legē habuerūt et transgressi sunt, atq; in trāsgressionis suæ defensionē prophetas occiderūt: ueruntamē nō ita, sed in cōparatione illius sæpeditæ generatiōis, multo magis excusabiles sunt. Etenim et de Iuda et de Iſrahel quasi cūq; exēpla sunt, q; p̄nitentiā egissent, si factæ fuissent uirtutes in illis q; in illa generatiōe factæ sunt. Deniq; et Achab rex Iſrahel, cū audisset sermones dñi p̄ Helīā Thel biten, pro sanguine Naboth quē occiderat, p̄nitentiā egit, ieiunauitq; et dormiuit in sacco, et ambulabat demisso capite. Et iccirco nō inducā (ait dñs) malū domus eius in diebus eius. Et Manasses rex Iuda, cū impie gessisset, multūq; sanguinē innoxii fudit, postq; coangustatus ē, orauit dñm, et egit p̄nitentiā ualde corā deo patrū suorū. Illa aut̄ generatiō (de q; nūc sermo ē) neq; sicut Achab rex Iſrahel de futuris malis p̄cedēti dño credidit, neq; sicut Manasses rex Iuda, postq; mala ipsa uenerūt propter tātas angustias, p̄nitentiā egit, q; uis perirēt fame, gladio, et igni: q; uis q; erāt residui, ducerent in oēs gētes captiui. Cæteris q; in hoc loco p̄scribunt, Damasco, Gazæ, Tyro, Idumææ, filijs Ammon, q; si annūciatū illis fuisset, testis ē ipse dñs, q; p̄nitentiā egissent: Cū em̄ exprobraret ciuitatibus, in q; bus factæ sunt plurimæ uirtutes eius, q; egissent p̄nitentiā. Væ tibi (inquiens) Corozaim, uæ tibi Bethsaida, subiūxit atq; ait. Quia si in Tyro et Sydone factæ essent uirtutes, q; factæ sunt i uobis, olim i cinere et cilicio p̄nitentiā egissent. Qd̄ de Tyro testatus ē, hoc idē de cæteris ciuitatib; siue gētibus, iter q̄s Tyrus tertio loco hic noīatur, licet itelligi. ¶ Q; si q̄ras, cur ergo nō fuit annūciatū illis, q̄re uirtutes nō sunt factæ in illis, qm̄ crederēt et p̄nitentiā agerēt: Breuiter hic pro tpe r̄ndendū est, q; deus de tali illorū p̄nitentiā nō curauit, aut curare debuit, q; nō ageret pro æterna salute futuri seculi, sed pro uitāda aduersitate, pro retinēda prosperitate uitæ p̄sentis. In hoc dūtaxat cū c̄tis illis gnatiō sæpeditæ magis iexcusabilis extitit, et sceleratior cū c̄tis illis, q; neq; tp̄alis miseræ cōminatiōibus (quā illaturi erāt Romani) neq; æterni iudicij, uel gehēnæ ignis auditui dño p̄nūciāte credidit: sp̄ incredula, sp̄ dura ceruice rebellis. Igitur tria tm̄ Damasci et cæterorū, uerticis aut̄ Carmeli quatuor scelera sunt: ga quartū est cor impenitēs, siue rebellio atq; defensio scelerū. ¶ Porro tria et quatuor, septē sunt, q; nūerus impar insolubilis, neq; em̄ in partes æquas p̄t resolui, sicut plerūq; uniuersitatē significat, ita in Cain, q; Typus fuit illius generatiōis, insolubilē siue interminabilē uin dictā designat, dicendo Lamech, Septies ultio dabitur de Cain: de Lamech uero septuagies septies. Et quidē uin dicta uidetur extendi, cū dicitur de Lamech, septuagies septies, quia numerus prolixior est: sed ec̄tra solubilē significat ultionē de Lamech, quia nūerus

Tria scelera, alior: Verticis Carmeli, quatuor.

Iohan. 17

3. Reg. 21

Mat. 11

Mysterium i numeris. VII. & LXXVII. Gene. 4.

COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. I.

solubilis est: septies uero insolubile ultionē de Cain, quia nūerus insolubilis est. Deniq; septē nullus alius metitur nūerus p̄ter unitatē, septuaginta septē alij q̄q; metiūt nūeri, uidelicet septē & undecim. Nā septies undecim, siue undecies septē, septuaginta septē sunt. Itaq; cū dicitur, septies ultio dabitur de Cain, insolubilis, & iccirco maior ultio denunciatur: dicēdo autē, de Lamech uero septuagies septies, solubilis, & iccirco minor uindicta modus apponitur. Proinde cū dicit dominus, sed omnis qui occiderit Cain, septuplū punietur, subaudiendū est, nisi p̄nitentiā egerit. Et in lege quoties dicit, qui hoc uel illud fecerit, morte moriatur. Et in Euāgelio, oēs em̄ qui acceperint gladiū, gladio p̄ibunt, necessarios uel uindictaē nūciat. Et in Euāgelio, oēs em̄ qui acceperint gladiū, gladio p̄ibunt, necessarios uel uindictaē nūciat.

Matt. 26
Lamech.
Gene. 4.
Cain.

est, nisi p̄nitentiā egerint. Iste cor nō p̄nitēs se habuisse ostendit, qui neminē uocāte in ius, reū se esse confessus est, quoniā (inquiens) occidi uirū in uulnus meū, & adolescentulū in liuore meo: Ille autē & requisitus domino, negauit, proterue dicens, nescio, nūquid tuus frater mei sum, & conuictus desperauit, maior est (inquiens) iniquitas mea, q̄ ut uentū merear. Igitur & generationis illius ultionē interminabile significat hic nūerus septenarius, cū dicitur, sup̄ tribus sceleribus gentiū istarū, & sup̄ quatuor nō cōuertā, qd̄ idē est acū dicitur. Propter omnē sanguinē iustū q̄ effusus ē sup̄ terrā, proiciā generationē illā, qm̄ tribus sceleribus alienis addēdo sua quatuor, sicut patrū suorū, ita & omniū gentiū mēsurā impleuerūt.

Tria scelera
Damasci.

¶ Scelera Damasci in hoc uno facto cōprehēdit, eo q̄ tritauerit in plaustris ferreis Galaad ad. Hoc Damascū fecisse cōstat, regnāte Azahel secūdū prophetiā Helizei, Scriptū est em̄ Stetitq; cū eo & conturbatus est usq; ad suffusionē uultus, fleuitq; uir dei. Cui Azahel ait,

4. Reg. 3.

Quare dñs meus flet? At ille r̄ndit. Quia scio q̄ facturus sis filijs Israhel mala: Civitates eorum munitas igni succēdes, & iuuenes eorū interficies gladio, & paruulos elides, & pregnātes eluides. Dixitq; Azahel, Quid em̄ sum seruus tuus canis, ut faciā rē istā tā magnā? Et ait Heliseus, Ostēdit mihi dñs, te regē Syriā fore. Factū est ut propheta p̄dixerat, & in facto eius

Primū.

¶ Primū scelus ultronē eius ostēdit, q̄ aduersus populū dei cor suū indurauit, nihil ab eo latus, imō & deo & prophetis

3. Reg. 19.

eius ingratus, Helisei scilicet & Heliseo, p̄ q̄s fuerat rex p̄signatus. Nā ad Heliam dñs. Vade, & reuertere in uia tuā p̄ desertū in Damascū. Cūq; puenieris illuc, unges Azahel regem sup̄ Syriā. Ad Heliseū autē idē reuelatū fuerat, cū diceret ad eū (ut iā p̄missum ē) ostēdit mihi

Secundū.

¶ Secundū scelus fuit, qd̄ odiū illud ope expleuit, dū cōtra regē Israhel Achab ad p̄liandū in Ramoth Galaad ascēdit, mala utiq; reddēs pro bonis, sicut & p̄

5. Reg. 20.

cessor eius Benadab. Quid em̄ boni fecerat cū illo rex Israhel? Victi Syri cū dixerūt. Ecce audiuimus q̄ reges domus Israhel clemētes sint. Ponamus itaq; saccos in lūbis n̄ris, & funiculos in capitibus n̄ris, & ingrediamur ad regē Israhel, forsitan saluabis aīas n̄ras. Egressus est ergo ad eū Benadab, & leuauit eū in currū suū. Qui dixit ei, Civitates quas tulit p̄ me usq; ad patre tuo, reddā, & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit p̄ me in Samaria, & ego fœderatus recedā a te. Pepigit ergo fœdus & dimisit eū. Hoc fœdus uterq; irrupit, q̄ propter Ramoth Galaad, q̄ ciuitas erat Israhel, uterq; Benadab scilicet & Azahel, suo quisq; tēpore, ad p̄liandū cōtra Israhel ascēdit. ¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

Tertium.

¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

4. Reg. 10.

¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

Galaad.

¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

Questio.

¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

Responsio.

¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

3. Reg. 19.

¶ Tertiū scelus eiusdē Azahel regis Syriā siue Damasci illud fuit, q̄ nō una uictoria cōtentus in Ramoth Galaad, quotienscūq; & quātūcūq; potuit, percussit Israhel, & cōcidit in uniuersis finibus eius, sicut post modū eadē sacra historia testat. Et percussit eos (ingit) Azahel in uniuersis finibus Israhel, a Iordane cōtra orientāle plagā omnē plagā Galaad & Gad & Ruben & Manasse, ab Azoer q̄ est sup̄ torrentē Arnon & Galaad & Basan. ¶ Porro Galaad interpretatur aceruus testimoniū, significatq; hoc nomen martyres, id est, testes Christi, quorū in p̄secutione ille s̄p̄dicitus uertex Carmeli superauit crudelitātē huius Damasci siue regis Damasceni, & tria eius scelera quatuor suis sceleribus abundantiū impleuit. Proinde sicut oīs sanguis iustus, ita ille, quē tūc Damascus fudit, sup̄ illā uerticē uenire debuit. Sed iā hic quæri p̄t, quō inter sanguinē iustū sanguis illi possit reputari, quē tūc Damascus effudit: Certū est em̄, q̄ tūc tēporis miserabilis Israhel mirū idolatriæ cultibus sordebat, quā ob causam tradebat in manū hostiū, iustā dñi sustinēns irā. Ad hoc breuiter r̄ndendū, q̄ tūc q̄q; in Israhel nō nihil iusti sanguinis erat, testatē dño cum dicit ad Heliam. Et derelinquā mihi in Israhel septem milia uirorum, quorum gentes non sunt incuruata Baal. Septenario numero milium uniuersitas significabatur illorū, qui

etiā in illo tēpore malo, regnātib⁹ Achab, & Iezabel, impietati nō cōsensērūt, latētes apud semetipfos, & colētes deū uerū, deū patrū suorū, Ex illis nōnullos ille Damasci beluinus fu-
ror tritaurauit. Ceterū & in omnibus, quos peruagādo dissecuit, nō merita uitæ, sed ueri dei
mentionē tam illi q̄ & ceteri persecuti sunt inimici: hoc maxime inuidētes, q̄ dicerentur
habere deū uerū, secundū inuidiā Cain, qui fratrem suū odio habuit, ob illā solummodo cau-
sam, q̄ uisus est illi dignior esse cultor dei. Ego nec illorū sanguinē ab omni sanguine iusto,
qui effusus est super terrā, ratio excipit, sentitq̄ iudicio dñi uenisse super illū Carmeli uerti-
cem, ut exiccaretur, & ut nō conuerteret eū dominus, id est, super illius tēporis populū lu-
daicū, sub quo, & à quo dñi & prophetarū, sapientiumq̄ & scribarū, quos ipse misit, sanguis
est effusus, occidendo, crucifigendo, flagellando, & de ciuitate in ciuitatem persequendo.
Sequitur. **L. Et mittam ignē in domū Azahel, & deuorabit domos Benadab, & con-
teram verticē Damasci, & disperdā habitatorē de domo idoli, & tenentē sceptrum
de domo uoluptatis, & transferetur populus Syrię Cyrenen, dicit dñs.** Sicut iam
supra dictū est, cū dicit dñs, oia uenire sup generationē illā à sanguine Abel iusti, quā itelli-
gimus perexiccātū uerticē Carmeline quāq̄ tamē à pœnā liberi uel imunes sunt quicunq̄
sanguinē iusti fuderūt, sed in proprijs personis pœnā quoq̄ receperūt, cuius uidelicet pœ-
næ sicut & culpæ, nōnullā hæreditatē generationi illi transmiserūt. Itaq̄ qd̄ nūc ait, & mit-
tā ignē in domū Azahel, &c. sic de illa Damasco & de illa Syria facta intelligamus sup tribus
sceleribus suis, id est, propter tria scelera sua, q̄ iā supra diximus, ut ignē illū & dispersio-
nē, qua illa generatio disperit sup eis tribus sceleribus Damasci, & quatuor, q̄ suo tempore
adiicit, pariter respiciamus. Legimus quippe qd̄ Teglati Falasar rex Assyrius, interfecto
Rasin rege Damasci, omnē Syrię pplm̄ in Cyrenē trāstulerit, Ob hoc nūc ait, & cōterā ue-
stē Damasci, & disperdā habitatorē de domo idoli, omnē uidelicet Syrorū fortitudinē, qua
ueluti quodā uecte aduersarios impetus summovebat: & ut ostēderet uana idolorū auxilia
cū pplus Damasci Assyrio ueniēte caperet, signāter ait, & disperdā habitatorē de cāpo ido-
li. Simulq̄ luxurię populū arguit, dicēdo & tenentē sceptrū de domo uoluptatis, quē intelli-
gimus Rasin. ¶ Quod autē p̄missum ē, & mittā ignē in domū Azahel, & deuorabit domos
Benadab, dat intelligi, qd̄ Azahel, regnātib⁹, Ozia & Hieroboā, iā i Syria mortu⁹ erat, &
ei in regnū successerat filius suus Benadab: à quo postea oēs reges Syrię & Damasci Bena-
dab uocabulū possederūt. Quapropter nō dixit, mittā ignē in Azahel, sed in domū Aza-
hel, id est, in domū eius regiā, cui Benadab filius eo tēpore præerat. Veruntamē hoc aper-
te scriptura nō dicit, qd̄ ignis materialis domū eius cōflagrauit, siue qñ regnāte iā dicto Be-
nadab filio Azahel, Ioas filius Ioahaz Syriā pcussit: siue qñ rex Assyriorū, Rasin interfecit.
Sic enī scriptū est: Mortuus est autē Azahel rex Syrię & regnauit Benadab filius eius pro-
eo. Porro Ioas filius Ioahaz tulit urbes de manu Benadab filij Azahel, quas tulerat de ma-
nu Ioahaz patris sui iure plij, tribus uicibus pcussit eum Ioas, & reddidit ciuitates Israheli.
Ascēdit enī rex Assyriorū in Damascū, & uastauit eā, & trāstulit habitatores eius Cyre-
nen, Rasin autē interfecit. Nusq̄ hic uel illic mentio fit ignis, ut possimus ostēdere materia-
lis incēdiū magnitudinē, secundū altitudinē prophetici p̄conij. ¶ Simulq̄ notandū, qd̄ con-
tra omnes istas sceles declamatiōes (excepto loco octauo, ubi dicitur, sup tribus sceleribus
Israhel) eadē pœnā ignis eodē modo subscripta est, & mittā ignē in domū Azahel, & deu-
orabit domos Benadab, & mittā ignē in murū Gazæ & deuorabit ædes eius, & mittā ignē
in Theban & deuorabit ædes Bosræ, & succendā ignē in muro Rabath et deuorabit ædes
eius, et mittā ignē i Moab et deuorabit edes Carioth, et mittā ignē i Iudā et deuorabit edes
Hierlm̄. Itē sunt septē uindictę ignis, scđm̄ tria et quatuor scelera, q̄bus ois iusti sanguinis mē-
surā Iuda siue Hierlm̄ illa sæpēdicta gnatiōe impleuit, cuius materialē ignē siue incēdiū to-
tus orbis audiuit. Quapropter si historia deficit, q̄ materialis ignis scđm̄ p̄phetiā hāc illis et
illis ædibus atq̄ muris imissus possit ostēdi, nihilominus, imō et multo magis, ueritatē p̄phe-
tię miremur atq̄ ueneremur adimpletā, iuxta subtilitatē suę intētiōis: q̄a nimirū q̄rū scelera
gētiū iplēuit, earundē uindictas igneas illa infelix generatio sup semetipsam trāstulit, ignē
q̄ cōmeruit, qui hic incipiens, nullū haberet finē, secundū illā in Deuteronomio dñi sententia
qua dixerat, Ignis succēsus ē in furore meo, et ardebit usq̄ ad inferni nouissima, Sequitur.

Gen. 4

Benadab regnante scripsit Amos.

4. Reg. 15

4. Reg. 16

Septē hic uindictę ignis.

Deut. 32

L. Dec

COMMENT. RUPER. ABBA. LIB. I.

Hec dicit dominus. Super tribus sceleribus Baze, et super quatuor non conuer-
 ta eum, eo quod transfulerit captiuitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumaea, et mittam
 ignem in murum Baze et deuorabit eades eius, et disperdam habitatores de Azoto, et te-
 nentem sceptrum de Acalone, et conuertam manum meam super Acharon, et peribunt reliqui
 Philistinorum, dicit dominus deus. Quinque ciuitates Philistinorum per locis nomi-
 nate sunt, Exepli gratia, ut illic: Hi sunt autem anni aurei, quos reddiderunt Philistinum pro delicto suo
 Azotus unum, Gaza unum, Acalon unum, Geth unum, Accaron unum. Ista hic omnes
 praeter unam Geth sermo propheticus nominatim commemorat, sed eandem uidelicet Geth
 non omnino preterit, dum caeteris nominatis tandem ait, et peribunt reliqui Philistinorum. De
 ista gente, id est, de Philistinum, hoc sciendum, quia filii Israel ascendentes de Aegypto per
 mare rubrum prima inuidit. Primam enim hanc inter caeteras gentes tunc temporis nominatam au-
 dimus in illo dolore inuidiae ex cantico Moysi: Ascenderunt (inquit) populi et irati sunt, do-
 lores obtinuerunt habitatores Philistinum: Tunc conturbati sunt principes Edom &c. Inter do-
 lentes dolore inuidiae, primos posuit habitatores Philistinum. Videretur ergo in ordine gen-
 tium sceleratarum prius debere posuisse scelera Philistinum quam scelera Damasci siue Syriae. Sed
 ad hoc sciendum, quia etiam ante exitum de Aegypto, immo et ante discessum Israel in Aegyptum
 Syriam in persecutione sanctorum proprius liuor excitauit, testante eodem Moysi, cum in Deu-
 teronomio dicit. Suscipiensque sacerdos cartallum, ponet ante altare Domini dei tui, et loqueris in
 conspectu Domini dei tui. Syrus persequatur patrem meum, qui descendit in Aegyptum, et
 ibi peregrinatus est in paucissimo numero, creuitque in gentem magnam et robustam: &c.
 Gene. 31. Syrus (inquit) id est, Laban de Mesopotamia Syriae, assumptis fratribus suis persecutus est
 patrem meum Iacob, quem et comprehedit in monte Galaad, sed uidit in somnis dicentem deum
 Caue ne quicquam asperere loquaris contra Iacob. Illa persecutio Syriam tunc, et periculosa fuit
 et magna persecutionem significauit, quia iam humiles persequi incipiebant superbi secundum
 interpretationem ipsius nominis Syri. Syrus namque interpretatur sublimis. Recte igitur non ante sed post
 Syriam siue Damascum hic ponitur Philistinum, non ob istam solummodo causam, uerum etiam quia sic
 superius dictum est, ubi inuitum est uisum est iusti sanguinis, quoniam frater suum Abel iustum Cain inuis-
 tus occidit. Itaque recte quaeritur, cur in capite condemnationis Philistinum, Gaza potius quam Azotus
 siue Acalon aut certe Accaron posita sit, dicendo, super tribus sceleribus Gaza. Ad quod
 dicendum, quia Gaza potius Iudaici sceleris simul et damnationis triste praesidium praestulit, uidelicet in eo
 quod apud illam Sanson fortissimus et occubuit et plures, quam uiuus occiderat, mortuos occidit.
 Quo tandem in facta Gaza siue Philistinum scelera, quae de numero iam dictum est, denotantur: Eo quod
 (inquit) transfulerit captiuitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumaea. Hoc uidetur dicere, quod Gaza
 captiuitatem ex populo Iudeorum duxerit, et quod Idumaeis uendidit quos ceperat ex Iudeis. Verum hoc
 etiam factum est, tamen non tam clare factum est, nec tanta captiuitate, siue uenditione, multitudine, ut sacris hi-
 storiarum traditum sit, atque ideo res minor uidetur, quam ut prophetica declamatio siue conuersione
 digna sit. Altius ergo quaerendum, quod Gaza siue Philistinum, conspiratione habita cum Idumaeis,
 contra populum dei fecerit. Iam ante dictum, quia filii Israel ascendentes de Aegypto per mare ru-
 brum, gens Philistinum prima inuidit. Sciendum autem nec dubium est, quod si Idumaei, filii uidelicet
 Esau, filii Israel tanquam fratribus suis, ut iure debuissent, auxilium ferre uoluissent, et Philis-
 tinum et Chanani, de quibus postmodum dicendum erit, non tam facile illis obistere tetrauerunt. Pro-
 inde ite et illud non dubium est, quin prima illis cura fuerit, antiquam inuidiam flammam, quam habuit
 Esau contra fratrem suum Iacob, resuscitare in gente eiusdem Esau, id est, in Idumaeis, imo et augere ma-
 lis persuasionum flatibus, ut sibi caeteris gentibus potius quam Israelitis Idumaei consenserent, secumque con-
 tra illos communes inimicitias susciperent. Hoc primi fecisse Philistinum uigilanter attendentibus
 Exo. 31. scriptura indice probant. Scriptum est enim. Igitur cum emisisset Pharao populum, non eos duxit dominus in
 terram Philistinum, quae uicina est, reputans, ne forte poeniteret eum, si uidisset aduersum se bella con-
 surgere, et reuertet in Aegyptum. Si uidisset (inquit) aduersum se bella consurgere, quod utique
 Deute. 32. ret, non iam tunc (ut supra dictum est) dolores obtinuerunt habitatores Philistinum. Nec uero ab-
 sensu fratrum Israelitis, id est, Idumaeorum, hoc facere leuiter ausi fuissent, imo et eorum cum
 Nu. 20. Philistinum, primi ex cunctis gentibus armati occurrerunt eidem sui fratres Idumaei, sicut scribitur
 in libro Numerorum.

Quinque ciuitates Philistinum.

1. Reg. 6

Deut. 32.

Obiectio.

Solutio

Deut. 26.

Gene. 31.

Quaestio de Gaza.

Iud. 16.

Conspiratio Philistinum & Edom contra filios Israel.

Exo. 31.

Deute. 32.

Nu. 20.

ptu est. Misit nuncios Moses de Cades ad regē Edom, q dicerēt. Hæc mādāt frater tuus Iſrahel, Obsecramus, ut nobis transire liceat p terrā tuā. Ad hæc rīdēns Edom, non transibis (inqt) p me, alioquin armatus occurrā tibi. Rursus supplicātibz rīdēns, ait. Nō transibitis statimq; egressus est obuius cū infinita multitudine & manu forti, nec uoluit acquiescere deprecāti, ut cōcederet trāsitū p fines suos. Quāobrē diuertit ab eo Iſrahel. Igitur dubitare opus nō est, quin illuc propheta respexerit, ut diceret, eo q trāsulerit captiuitatē pfectā, ut cōcluderet eā in Idumæa. Perfectā nāq; captiuitatē. i. filios Iſrahel cōsummata atq; trāsacta captiuitate siue peregrinatiōe de Aegypto ascēdentes transtulit. i. declinare & p uia deserti circuire fecit. Quod nisi dñs puidisset, & si Iſrahelē p terrā Phylīstīm duxisset, utiq; cōcluderent eos Phylīstīm in Idumæa. i. armatis occurrētibus Idumæis (sicut iā dictū est) ipsi à tergo insecuti fuissent, & ita cōclusos oppressissent, ac proinde pœniteret Iſrahelē de Aegypto exisse, cū uideret undiq; aduersum se bella cōsurgere. ¶ Horū scelez, q in hoc facto numerant, mēsurā illa generatio Iudaici populi, de q sæpe dictū est, taliter impleuit. Credētibus in Christū plurimis, & ad p̄dicationem euāgelij transeuntibus rubrū mare baptisimi, dolo res obtinuerūt Iudæos cū scribis & pharisæis, & trāsferre conati sunt illos, ut cōcluderent in Idumæa; nimirū qñ inſtiterūt, summittēdo pseudoap̄los, ut inducerēt eos in suas terrenas & carnales cæremōnias, sicut in actibus Ap̄loꝝ scriptū est, & quidā descēdentes de Iudæa docebāt frēs, q nisi circūcidamini scđm legē Moſi, nō potestis salui fieri. Itē surrexerūt autē quidā de hæresi pharisæoz, q crediderūt, dicētes, qd oporteret circūcidi eos, sc̄ipere q; seruari legē Moſi. Hæc & similia dicētes & faciētes, nō minimas euangelio Chri seditiones excitauerūt. Itaq; sup tribus sceleribus Gaza, & sup quatuor nō cōuertā eū inquit, subaudit uerticē Carmeli, id est, illā generationē Iudaici populi: sup quam, sicut cætera oia, ita & ista tria scelera Gaza, cū suis quatuor iuste uenerūt: Quia sicut Gaza siue Phylīstīm & mala uolūtate inuiderūt, & factio p̄secuti sunt, & qd potuerūt, aduersari nō destiterūt: ita ipsi q; euāgelio Chri & mala uolūtate inuiderūt, & factio aduersari sunt, & nūc usq; blasphemare nō desinūt: quartū habētes scelus in eo, qd legē et prophetas ecōtra testificātes audire cōtēnunt. ¶ Et mittā (ait) ignē in murū Gaza, & deuorabit ædes eius, & disperdā habitatorē de Azoto, & tenētē sceptrū de Aſcalon, & cōuertā manū meā sup Accharon, & peribūt reliqui Palestinoz, dicit dñs. Hæc iuxta literā ubi uel qñ insigniter facta sint sacra nō narrat historia. Cæterū in illā generationē ita factū est. Misit nāq; dñs ignē in murū eius p Romanorū manus, & deuorauit ædes eius, & disperſit habitatores de Hierusalē & tenētē sceptrū ut iā nō habeāt regē siue regnū, q regē suū Chri negauerūt. Et cōuertit manū suā sup eos, quicūq; igni iā dicto sup fuerūt, ita ut dispergerent, et in oēs gētes captiui ducerent. ¶ Noīa ipsa, Gaza, Azotus, Aſcalon, et Accharon, et Phylīstīm generatiōi tali congruunt. Gaza quippe sonat fortitudinē, et Iudæoz designat rebellionē aduersus ueritatē. Azotus interpretat ignis uerbis siue patrii, et ardētē in illis significat inuidiā patris eorū diaboli, q exuberat in eis. Aſcalon interpretat ignis homicida, et homicidialē illoz furorē designat. Accharon sterilitas et iopia illoꝝ, qd fructū spūs fugiūt, et paleā lſæ sectant, significat. Phylīstīm potione cadētes et illoꝝ uere ebriosum hoc noīe intelligimus scādālū, iuxta illud qd in psalmo scriptū est. Fiat mēsa eorū corā ipsis in laqueū, et in retributionē et in scādālū. Obscurē tur oculi eorū ne uideāt, et dorsa eorū semp incurua. Sequitur. ¶ Hæc dicit dñs, Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor non conuertā eū, eo q concluderit captiuitatē pfectā in Idumæa, & non fuit recordata fœderis fratru, & immittam ignē in murū Tyri, & deuorabit ædes eius. ¶ Eandē impietatē quā imputauerat Gaza, imputat et Tyro dicens, eo qd cōcluderat captiuitatē in Idumæa. Quod ut idē clarescat ex authoritate scripturæ, quando uel quomodo factū sit, supra memoratæ sequētia historiæ respiciamus. Præmissō qd rex Edom postulāti Iſraheli trāsitū p terrā suā negauit, statimq; egressus est obuius cū infinita multitudine et manu forti, protin⁹ subiūgit. Qd cū audisset Chananæ⁹ rex Arath, q habitabat ad meridiē, uenisse scilicet Iſrl' p exploratoꝝ uia, pugnavit cōtra illū, et uictor exiit duxit ex illo prædā. Pro Chananæo Tyri hic positā arbitramur, dictum esse super tribus sceleribus Tyri, pro eo ut diceretur, super tribus sceleribus Chananæi. Tyri nāq; et Sydonij de Chananæis sunt. ¶ Quid si quæritur, cur nomen Tyri potius q Chananæi

Num. 20

Act. 17

Interpretatio quinq; urbū Phylīstium

Pal. 69

Num. 24

cōuer
 mitā
 , & te
 ont re
 nomis
 So suo
 omne
 t Geth
 m. De
 o per
 natā au
 iunt, dā
 ter do
 ne gen
 a. Sed
 Aegypti
 in Deu
 ueris in
 tum, &
 & ca.
 utus est
 ē deum
 oia fuit
 ecundū
 ed pōt
 ga sic i
 n fune
 Azot
 Ad qd
 icet i eo
 occidit.
 p̄ Eo q
 Gaza
 rī hoc
 acris i
 essione
 amæis,
 mare n
 idelicet
 Phylī
 nt. Pro
 habuit
 ere ma
 cūq; cō
 tētibz
 sūp uia
 illa con
 utiq; p̄
 ro abiq;
 m cū il
 linātib;
 cut sc̄
 rum dī.

Gentes q̄e de
runt Iſrahel
gratis.

Chananaeorū uocabulū hic ſcribere placuit, ſcire debemus quia ſolas gentes illas propheticus ſpūs in hoc ordine cōdemnare propoſuit, quæ nihil ab Iſrahel læſæ ſunt, & gratuitas contra illū inimicitias ſuſceperunt, cū ille non quæreret terras eorū. Porro terrā Chananaeorū obtinere quærebat, & ad poſſidendā illam ex Aegypto aſcenderat, & iccirco Chananaeorū uniuerſus non ita gratuitas contra Iſrahel inimicitias exercebat. Tyrū & Sydonē, quāuis & ipſæ (ut iam dictū eſt) de Chananaeis eſſent, Iſrahel, ut poſſideret, intendiſſe uel cōtra eā pugnaſſe non legitur. Itaq; ſuppreſſo uniuerſali noīe Chananaei, nomen ponitur Tyri, eo q̄ Iſrahelē gratis oderit ſicut Syria & Phyliftim et Edom et filij Ammon et Moab; quorum terras dñs neq; promiſerat neq; dare uolebat illi. ¶ Nunc demū uideamus utriuſq; loci nō nullā in eodē ſcelere diſtantiā. Dixerat de Gaza, eo q̄ tranſtulerit captiuitatē perfectā, ut concluderet eā in Idumæa; de Chananaeo, id eſt de Tyro, nunc dicit, eo q̄ concluderet captiuitatem perfectā in Idumæa. Deniq; tranſtuliffe intentione cōcludendi minus eſt, q̄ cōcluſiſſe. Sic in memoratis rebus eueniſſe manifeſtū eſt. Illic enī Phyliftim perfectā captiuitatē illā de Aegypto aſcendentē in Idumæa non concludit, ſed tantūmodo concludere parata fuit, quāobrem et dñs Iſrahelē circumduxit per uiam deſerti, unde et imputatur Phyliftim, q̄ captiuitatem tranſtulerit, et deinde Idumæa illi armata occurrit. Porro de Chananaeo, pro quo intelligimus hic poſitū nomen Tyri, ſcriptū eſt, quia cōcluſum inter ſe et Idumæā Iſrahel oppugnauit. Tunc nanq; uenerat Iſrahel, uenerat in monte Hor, quæ eſt in finibus terræ Edom. Præmiſſoq; quāobrem diuertit ab eo Iſrahel, cunq; caſtra mouiſſent de Cades, uenerunt in montē Hor, qui eſt in finibus terræ Edom, ita ſubſequitur. Quod cum audiſſet Chananaeus rex Arath, qui habitabat ad meridiē, ueniſſe ſcilicet Iſrahel per exploratorū uiam pugnauit contra illū. Hoc nimirū concluſiſſe fuit, illud aut tantūmodo in uoluntate fuit Phyliftim, et iccirco de Gaza dictū eſt, quia tranſtulit ut cōcluderet. Hic autē de Tyro dicitur quia concludit. ¶ Notandū quoq; q̄ congrue tali in loco, tali in tēpore uel re mentionē faciat captiuitatis. Deniq; hoc uerbo crudelitātē uiferū illorū ualde percūtit, qui captiuitatē perfectā uel conſummatā longo tēpore protractā inuidebant ſolui, nihil læſa ſi a captiuis illis, quorū captiuitas talis fuerat, ut oēs homines deberent faltē pro cōmuni humanitate cōmiſceri, et dicere tale quid, ut ille Iethro de Madian, cognatus, id eſt, ſocer Moſi. Benedictus dñs qui liberauit uos de manu Aegyptiorū, et de manu Pharaonis. Nunc cognoui quia magnus dñs ſuper oēs deos, eo q̄ ſuperbe egerit contra illos. ¶ Itē et illud notandū, q̄ cū dixiſſet, eo quod concluderet captiuitatē perfectā in Idumæa, addidit pluraliter, et nō ſunt recordati fœderis fratrū. Quinā erant qui non ſunt recordati fœderis fratrū: Nimirū Tyrus ſiue Chananaeus et Idumæa. Ambo nāq; conſiliū ineuntes, unā eandemq; uoluntatem habuerunt Idumæa ſiue Edom, ut contra fratrem de captiuitate reuertentē armata exiret: Chananaeus ut Idumæa malitiā aduerſus fratrem approbaret, pariterq; accurrenda cū armis fraternū odiū ſibi placere oſtenderet. Ita fœdus fraternū, fœdus naturale, alteriſtū rū impugnauit, alter ut impugnaretur adiuuit. Præterea fratres quodammodo Iudæeorum

Crudelitas ea
rū cōtra Iſrl.

Exo. 18.

Tyri q̄ ſi fr̄s
erant Iſrahel.
3. Reg. 5. 9.

Ezech. 26.

Tyri fuerūt, eo quod Hiram princeps Tyri cū David atq; Salomone habuerit amicitias in tantū, ut et ille in ædificationē templi atq; palatiij ligna cedrina ratibus Ioppen uſq; perduceret, et hi frumētū et oleū Tyrijs largirentur, et uiginti urbes in Baſan ei dono darent, quas ille, quia gramīnibus plenæ erant, ſuſcipere noluit. Verū quid poſt illā ſocietatē, ante tempora prophetiæ huius fecerit Tyrus cōtra Iſrahel ſiue contra Iudam, et quomodo uel quando cōcluſerit captiuitatem perfectam, ſacra nō narrat hiſtoria. Item, quod dicit de Ieroſolymis. Et immittā ignē in murū Tyri, et deuorabit ædes eius; ſacris literis aperte traditū nō inuenitur. Et quidē Nabuchodonosor Chaldaeorū rex Tyrū expugnauit et cepit ſecundum prophetiā Ezechielis dicentis. Circūdabit te munitioibus, et cōportabit aggerē in Aegypto, et ruruſum, Nabuchodonosor rex Babylonis ſeruire fecit exercitū ſuū ſeruitute magna aduerſus Tyrum, &c. ſed cuncta hæc abſq; ignis cōflagratione fieri uel per ſici potuerunt. ¶ Itaq; quoquo modo in illā Tyrū uindicatū ſit, illud dubiū non eſt, quin ſuper generationē illā læpe dictā ſcelera eiufdē Tyri, ſicut et cætera oīa, uenerint; quia quod Tyrus fecit arguitur, illa ſpiritualiter impleuit, perſequendo (ut ſuperius iam dictū eſt) fidem euangeliij Chriſti. Proinde cū dicit, ſuper tribus ſcleribus Tyri, et ſuper quatuor nō conuertam eā, ſubaudi

subaudiendū est (ut in cæteris) uertice Carmeli. Neq̄ em̄, q̄ dicit eū, referri potest ad Tyrum, cū Tyrus foeminini sit generis. Cur aut̄ uertex Carmeli illā, q̄ dominū crucifixit, generationē significet Iudaici populi sepe dictū est, & in hac serie lectionis memoriter tenendū est. Sequit̄. **L.** Hęc dicit dñs super tribus sceleribus Edom, & supra quatuor non conuertā eū, eo quod persecutus sit in gladio fratrem suū, & violauerit misericordiā eius, & tenuerit ultra furorē suū, & indignationē suā seruauerit usq̄ in finem. Et mittā ignē in Theman, & deuorabit eges Bosre. **L.** Ecce iā tertio culpatur Edom. Primo cū Gaza siue Phylisijm, deinde cū Tyro sceleribus arguebatur, nūc in sua tantū p̄sona dicitur, quid fecerit, & quid recipere mereatur, & merito cū singulæ gentes, singulis uicibus coarguāt, iste Iſrahelis frater impius, tertio in iuditiū sermonis diuini protrahit̄, eo quod fratrem suū in gladio p̄secutus sit, & misericordiā eius violauerit. Leuemus oculos nostros superius, & statim illius consideremus tēporis, q̄n Edom transitum (sicut iā dictum est) fratri suo Iſraheli per terrā suā non cōcedens, etiā armatus contra illū exiuit cū infinita multitudine & manu forti, & tunc intelligemus, quanta misericordiæ uolatio fuerit. Iſrahel de captiuitate dimissus egrediebatur, ipse autem Edom in suo monte habitabat diues, & robustus. Cūq̄ esset illius frater Vterinus, ex eodem patre, & uno (ut Apostolus ait) concubitu pariter generatus, sic uniuersos germanitatis naturales oculos tenuit affectus, ut crudelior contra illum nulla esset ex cunctis gentibus, & cæterarū gētium roboraret manus, persecutionis & odij primus autor & p̄uuius. Nec uero contra hominē fratrem, sed contra deum erat odium eius. Quam em̄ ob causam tali uel tanto cōtra Iſrahelē odio ferrebatur. Nimir̄ propter benedictionē, qua sibi frater ita domino disponēte fuerat p̄latus. Idcirco cum dixisset propheta, eo quod persecutus sit in gladio fratrem suū, & uiolauerit misericordiā eius, addidit, et tenuerit ultra furorē suū, et indignationem suā seruauerit, usq̄ in finē. Furorē et indignationē illā dicit, qua furens et indignas Edom, id est Esau, semper odio habens Iacob dixit in corde suo. Venient dies lucus patris mei, ut occidā Iacob fratrem meū. Hoc p̄positū odij paterni posteritas, de qua nūc sermo est, usq̄ in finē seruauit, agendo pro posse quod furor et indignatio suggessit. Et qdē q̄ diu filij Iſrahel in Aegypto seruerūt, et tam durā seruitutis pensum Pharaoni, et Aegyptijs illudētibus in luto et latere soluerūt, cōsolabatur se nequiter in illo fratre maligno Edom paululūq̄ requiescebat odij spūs, nō dubiū sibi fore existimās, qd̄ casta semp̄ deberet eē benedictio, qua iunior Iacob sibi priori fuerat p̄latus, cū ipse iam regnaret, ille aut̄ misere peregrinaretur. At ubi magnalia dei facta sunt in Aegypto pro illo fratre suo. Vbi illum egressum esse audiuit in manu potenti et brachio excelso, utiq̄ non dubiū, quin renouatus sit liuor, exarserit furor, effertuerit indignatio: quippe qui primus in gladio, perpetuus in odio, frequens contra illū fuit in bello, donec uincēte Dauid, p̄sensit quod benedictionibus domini inualidior, Iacob infirmior, Iſrahelē esset indignior, facta est nāq̄ uniuersa Idumēa seruiens Dauid sub tributo et ipse posuit in Idumēa custodes, strauitq̄ p̄sidiū. Idcirco malam ubiq̄ nimisq̄ accerbam passim in scripturis sanctis habet memoriā. Omnes homicidæ, uniuersi p̄secutores priorū, nomen eius hereditauerūt. ut uocentur Edom, quia uidelicet cū ceteris ipse fuit exemplū. Exemplū ḡa. Memēto dñe (inquit Psalmista) filios Edom in die Hierusalem, q̄ dicit̄ exinanite exinanite usq̄ ad fundamētū in ea. Idem em̄ est ac si dicat, omnes ciues regni dei, exultantes super flumina Babylonis, id est, super decursum cōfusionis huius seculi. Memēto dñe tribulationū, quas sustinemus illatas a filijs Edom id ē ab imitatoribus Esau qui propter seuitiē magnitudinē dicitur est Edom, quod interpretatur terrenus, siue sanguis nolenus, q̄a ipsi cupiūt exinanire Hierusalem usq̄ ad fundamētū, ut totū funditus destruat̄ fidei et ueritatis cōditū. Cunctosq̄ talium homicidarū maximi et notiss̄i carnales Iudæi sunt, Abrahæ siue Iſrahel filij sunt. Illi etiā secūdū exēplū prioris Esau, primogenita sua p̄derūt, scilicet adoptionē filiorū et gloriā et testamentū et legis lationē et p̄missa, quæ illos (ut Ap̄tus ait) esse debuerūt: gētes aut̄, secūdū exēplū iunioris Iacob, eadē hereditauerūt. Et sicut ille ascēdenti ex Aegypto Iſraheli, quāto p̄ carnē p̄pinquior, tāto p̄ odiū fuit ceteris gentib̄

Edom terare guitur.

Crudelitas Edom cōtra Iſrahel. Rom. 9.

Gene. 27.

2. Reg. 8. Pessimis nominis Edom in scripturis.

Psalm. 136

Carnales Iudæi Edom dicuntur. Rom. 9.

ris gentibus nequior: sic Iudæi quāto p carnē Christo ppinquiores, tāto p inuidiā Chriano pplo, ex q̄ coepit p̄dicari fides Euāgelica, fuerūt pnciofiores, primiq; añ oēs gētes et maxio mi inter oēs gētes inimici ac psecutores. Itaq; & qd̄ nūc dicit, sup tribus sceleribus Edom, & sup quatuor nō cōuertā eū, ad utrūq; qdem ē referēdū, maxie aut̄ ad illū, q nō carne sed spū ē Edom, scilicet Iudaicū populū, qui p uerticē Carmeli sepe dicitū, & adhuc dicēdū ē significatus. ¶ Huius Edom p̄cna ignis ē, de q̄ iā sepe diximus, q illi generationi, q̄ saluato

re crucifixit, taliter immissus ē, ut succensus a Romanis in furore dñi ardeat usq; ad inferni notissima, sicut ipse in Moysē p̄dixit. Mittā ergo ignē in Theman, quæ Idumeorū regio est, nois aut̄ interpretatiōe uertit̄ in austrū: & luminosam quōdā ciuitatis Hierosolyme tep̄lū significat glām. Qd̄q; dicit, deuorabit aedes Bosra, nō alterā ciuitatē, sed ipsam Idumæā, sed cū dū literā significat, secundū sensum ȳo mysticū eandē significat Hierosolymā, dei quondā & angeloz p̄sidio munitā. Bosra nāq; interpretat̄ munita, unde & in Esaia uox admiratiōis illa est. Quis ē iste, q uenit de Edom, t̄m̄tus uestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradie in multitudine fortitudinis suæ. Admiratio nāq; ē, q de Idumeis. i. de Iudeis & de ciuitate Hierosolyma, quā suo p̄sidio munitat, talia passus, & suo sanguie aspersus ueniat.

Sequit. **H**ec dicit dominus. Super tribus scelerib; filioz Ammon, & super quatuor nō cōuertā eū, eo q̄ disseuerit pregnātes Galaad ad dilatādū terminū suū. Et succedā ignē in muro Raboth, & deuorabit aedes eius in uulatu, in die belli, & in turbie, in die belli cōmotiois, & ibit Delchon in captiuitatē, ipse & principes eius simul, dicit dominus. ¶ Ammon iste & Moab, cuius scelera p̄tinus diciturus ē, ex p̄p̄nitate Abrahæ fuerūt, scilicet filij Loth, qui filius fuit fratris Abrahæ. Debuērāt ergo & ipsi filijs Irahel clementiores ceteris gētibus esse, p̄sertim cū illi nihil eos lesissent, neq; terras eoz̄ queissent. Nā isti sunt q̄rū terras Iraheli dñs noiatim interdixit, iā dicitus Edom, &

Ammon & Moab, cogit nati Irahel.

hic Ammon, & sequens Moab. Sic em̄ Moyses in Deuteronomio commemorat. Dixit dñs ad me. Transibitis p terminos fratru uestroz̄ filioz̄ Esau. Videte ergo diligēter, ne moueamini cōtra eos. Neq; em̄ dabo uobis de terra eorum quātum p̄t unius pedis calcare uestrigium, quia in possessione Esau dedi montem Seyr. Et rursum. Venimus (inquit) ad iter quod ducit in desertum Moab, dixitq; dominus ad me, Non pugnes cōtra Moabitas, neq; in eas aduersus eos prælium. Non em̄ dabo tibi quicq; de terra eoz̄, quia filijs Loth tradidit eā in possessionē. Ac deinceps. Locutus ē (ait) dñs ad me dicēs. Tu trāsibis hodie terminos Moab, urbē noie Ar, & accedes in uicinā filioz̄ Ammon, quia filijs Loth dedi eā in possessionē. Cū ergo p̄p̄niti eēt Iraheli filij Ammon & Moab (ut iā dicitur est) & nihil ab Irahel siue a deo Irahel lesi fuissent, clementiorē erga illū ceteris gētibus gerere affectū debuisse.

Filii Ammon crudeles contra Irahel. Psalm. 82.

Disseuerit pregnātes ob cupiditatem.

2. Reg. 17.

At illi, sicut Edom, inclementiores ecōtra & impietatis principes extiterūt, testante Psalmita, q cū dixisset. Simul aduersus testamētū tuū disposuerūt tabernacula Idumeoz̄, & Irahelitz̄, Moab & Agareni Gebal & Ammon & Amalech, alienigenę cū habitantibus Tyrū. Et em̄ Assur uenit cū illis, subiūxit atq; ait, facti sunt in adiutoriū filijs Loth. Iā inter ceteras gētes noiauerat filios Loth, dicendo Moab & Agareni Gebal et Ammon, sed nō dixerat, quēnā gētes in illa cōspiratiōe magis fuissent uehemētes. Ut ergo illud q̄ nō lateret nos, facti sunt (inquit) in adiutoriū filijs Loth. Notādū quippe q̄ non dixerūt, ceteri filios Loth, q̄ filij Loth, ceteros ad inimicitias p̄trahebāt cōtra Irahel exercendas. ¶ Rege igit sceleris arguitur Ammon in hoc facto, eo q̄ disseuerit pregnātes Galaad ad dilatādū terminū suū. Nō dicit ad uindicādū iniuriā suā, siue ad recuperādū incōmodū suū, sed ad dilatādū terminū suū, qd̄ cupiditatis est inditiū, iniurię intemperamētū, crudelitatis argumētū. Quid em̄ cupidius, qd̄ iniuriosius, qd̄ crudelius, quā pro sola eiufmodi intētionē pregnātes disseuissē? Propterea nō crudelitatis Dauid arguendus, sed de iusticia ac fortitudine est collaudādus in eo, qd̄ et ipse similia uel maiora fecit eis, sicut scriptū est. Congregauit itaq; Dauid oēm populū, et profectus est aduersum Rabboth. Cūq; dimicasset ceterā eā, populū quoq; eius adducens ferrauit, et circumegit super eos carpenta ferrata, dimicauit cultus et transduxit in rypū laterū. Sic fecit uniuersis ciuitatibus filioz̄ Ammon. Nō inq; crudelis

crudele hoc, sed iustum fuit, quia sicut fecerunt ita reddidit eis. Porro filii Ammon hoc fecisse
 videntur, regnare Saul, quoniam ascendit Naasammonites & pugnare cepit adversum Iabes Ga
 laad, supplicatibusque ac dicentibus, habeto nos foederatos & serviemus tibi. In hoc (inquit) fe
 ria vobiscum foederis, ut erua omnia vestra oculos dextros. At illos percussit Saul, & dispersi
 sunt, ita ut non relinqueretur ex eis duo pariter, & nihil tale tunc fecisse legitur filii Ammon
 quod tanta prophetici spiritus confirmatione sit dignum. Arbitramur ergo prophetam superiorem ma
 gis respexisse historiam, scilicet ad tempora iudicium, quoniam Iepthe expetitus est, ut filios Israel iudi
 caret, eo quod vir fortissimus atque pugnator esset, natus de Galaad. Tunc siquidem iratus dominus
 tra filios Israel, tradiderat eos in manus Philistinorum & filiorum Ammon, afflictique sunt & ve
 hementer oppressi per annos octodecim. Pugnabant (inquit scriptura) filii Ammon contra Israel,
 afflictusque est Israel nimis. Quibus acriter instatibus, perrexerunt maiores natu de Galaad,
 ut tollerent in auxilium Iepthe. Cetera legentibus, & disceptatione Iepthe contra filios Ammon
 vehementer perspicitibus claret, quod afflictione illa fecerint filii Ammon maxime in Gala
 ad, & inter cetera pregnantes quibus dissecuerunt, licet hoc ipsum verbum non ibi scriptum sit: & quod ita fe
 cerint, ad dilatandum terminum suum. Mandati namque Iepthe regi filiorum Ammon ac dicenti, quid
 mihi & tibi est, quia venisti contra me, ille respondit, & falsum locutus est, quia tulit Israel terram meam
 quoniam ascendit de Aegypto ad finibus Arnon usque in Iaboc atque Iordanem. Propterea comminatur
 dominus succedere se ignem in muros Rabath, quae fuit metropolis Ammonitarum, ut devorent aedes
 illius in clamore & in ululatu vincetis exercitus, in die commotionis & turbinis, quoniam captivi ei
 ius Nabuchodonosor vincete ducent, & idolum Ammonitarum, quod vocatur Melchon, id est rex
 eorum feret in Assyrios, & principes eius pariter abducent. Eodem modo quo cetera super genera
 tionem illam sapienter, ista quoque venire habebat quae fecerunt filii Ammon: & iccirco quod ait dominus, super
 tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non convertam eum, referendum est ad verticem Carme
 li (de quo dictum est) & propter fastidium vitandum non totiens oporteret replicari, nisi memoriae
 uideret expedire legentis. Sequitur. **Hec dicit dominus. Super tribus sceleribus Mo
 ab, & super quatuor non convertam eum, eo quod inciderit ossa regis Idumaeae usque ad cines
 re. Emitta ignem in Moab, & devorabit aedes Carioth, & morietur in sonitu Mo
 ab & clangore tubae, & disperdat iudicem de medio eius, & omnes principes eius cum eo,
 dicit dominus. De Moab & Ammon, maximeque de Edom iam dictum est, quoniam recte arguatur
 sceleris, pro eo quod contra Israel de Aegypto ascendente inimicitias exercuerunt, cum essent caro
 ne propinqui. De isto gentibus quod sit dictum, eo quod inciderit ossa regis Idumaeae iam sepulti (quod
 cum Ioram rege Israel & Iosaphat rege Iuda ascendere adversum Moab) in ultione doloris ad
 Moabitis postea fuisse commissa atque successa. Haec Hebraeorum traditio est. Ob hanc ergo inquit
 vult causam deus missurum dicit se esse ignem in Moab, quoniam nomine uel metropolis Moabitarum uel
 universa significat provincia, ut devoret aedes Carioth, quod nomen est civitatis. Verum hoc pa
 rum videtur ad magnitudinem propheticae dignitatis, ut quod spiritus sanctus loquitur in eis, ex opinio
 ne tamen Iudaica & non ex sanctis comprobatur scripturis. Aliud ergo quoniam incidium quod fecerit
 Moab, facta referente scriptura, legimus in libro Numerum. quia Balach filius, Sepphor, rex Mo
 ab, misit & accessit Balaam filium Beor ariolum, ut veniret & malediceret Israel. Quod cum il
 le, deo prohibente, facere non posset, tandem dixit. Veruntamen perges ad populum meum dabo con
 siliu, quod populus tuus huic populo faciet. Postmodum scriptum est, & fornicatus est populus cum filiabus
 Moab quod vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adoraverunt deos earum, initia
 tusque est Israel Beelphegor. Magna illud fuit incendiium, magna libidinis flamma, quae concrema
 vit populum. Et quod illi homines siue illae filiae Moab, nisi regis Idumaeae ossa fuerunt? Quis enim est rex
 Idumaeae, nisi spiritus superbiae, quae dicant super omnes terrenos, id est deditos cupiditati terrenae, secundum no
 men Idumaeae? Nam quod per spiritum superbiae pervenerint ad illud incidium carnis suae, unus pro exem
 plo est, de quo scriptura refert. Et ecce unus de filiis Israel intrauit coram fratribus suis ad scortum
 eum Madianite, videte Mose & omni turba filiorum Israel, quae flebant ante fores tabernaculi.
 Magna nimirum erat peccitatis & superbiae, tali in tempore, cum iam dixisset dominus ad Mosen. Tolle cum
 ocos principes populi, & suspede eos contra solem in patibulum, itaque Moses ad iudices Israel, occi
 cidat unusquisque proximos suos, quae iniciati sunt Beelphegor, & ob istam causam steterunt filii Israel
 ante fores tabernaculi, magna (inquit) erat procacitatis, & intolerabilis superbiae, virum ad scortum iam
 O 2 grediuntur**

1. Reg. 11.

Iud. 11.

CAP. II.

4. Reg. 3.

Num. 22

Num. 25

Rex Idumaeae spiritus superbiae.